

DELO

glasilo KPI za slovensko narodno manjšino

Leto XXVI. Štev. 12 (834)

T R S T - 23. julija 1974

100 lir

Mednarodna konferenca o manjšinah

KORAK NAPREJ

Konferenca o manjšinah, ki je bila v Trstu od 10. do 14. t.m., se je uspešno zaključila. Čeravno je bil njen značaj drugačen od tistega, ki je bil predviden po prvotnem predlogu - prvotno je bilo predvideno, da bo konferenca obravnavala samo naša manjšinska vprašanja - je slovenska manjšinska problematika krepko prišla do izraza. Številni strokovnjaki za manjšinska vprašanja, parlamentarci, deželni, pokrajinski in občinski upravitelji, slovenski javni delavci, politiki in kulturniki, ekonomisti in sociologi so dali konkreten doprinos k temu, da so prišla slovenska vprašanja tako krepko do izraza.

Storjen je bil torej pomemben korak naprej in tudi širša, italijanska in evropska javnost je bila seznanjena z našimi vprašanji, težavami, zahtevami in pričakovanji. Obsežno gradivo, ki je bilo ob tej priliki zbrano, bo lahko služilo pri nadaljnjemu proučevanju naših vprašanj, in v naši vsakdanji borbi za dosego pravic, ki jih zahtevamo in ki jih moramo doseči.

Uspeh konference, ki je imela mednarodni značaj, pa je tudi v tem, da smo se otresli provincializma, da je prišlo do široke konvergence čeprav z dokaj različnimi odtenki. Uspeh pa je tem večji tudi zato, ker so bili fašisti povsem osamljeni in niso imeli mesta na tej tako pomembni skupščini.

Pa še v nečem vidimo uspeh konference: na njej smo se seznanili tudi s problemi, ki tarejo številne druge narodnostne skupnosti, jezikovne skupine in manjšine sploh.

Sedaj je treba iti naprej. Nadaljevati in pospešiti je treba pravdo za naše pravice. Razširiti in vsestransko okrepiti je treba prizadevanja za to, da bodo tudi v Rimu začeli drugače gledati na naša vprašanja. Odločno je treba vztrajati v zahtevi, naj rimski parlament pristopi k razpravi o zakonskih osnutkih, ki so bili že pred več leti predloženi. Tudi deželna, pokrajinske in občinske uprave morajo konkretno in z večjo zavzetostjo podpreti te upravičene zahteve.

*

Splošna stavka

V sredo 24. t.m. bo po vsej državi splošna stavka. To bo zelo resen opomin vladi, ki vztraja pri svojih stališčih in zagovarja nedavno sprejete ukrepe, ki naj bi, kot sama trdi, pomagali premostiti sedanjo gospodarsko krizo. Ti ukrepi, če bi ostali v veljavi, bi občutno prizadeli predvsem množice delavcev in upokojenцев, obrtnike in male trgovce.

Voditelji sindikalnih organizacij CGIL, CISL in UIL so pred dnevi izjavili, da s splošno stavko dne 24. t.m. se ne bo zaključila akcija za spremembo vladnih ukrepov. Ta akcija se bo nadaljevala dokler vlada ne bo spremenila svoje gospodarske politike.

Sindikati niso prepričani, da imajo nedavno sprejeti vladni ukrepi, na davčnem in drugih področjih, naenem omogočiti v prihodnosti spremembo razvojnega sistema. In prav za to so se odločili, da sprožijo odločnejši boj za uveljavitev svojih zahtev.

Kriza leve sredine

Leva sredina v tržaški občini je zopet v krizi. Republikanska stranka, ki je pogojevala dosedanje večino v občinski upravi, je izstopila iz koalicije.

Tajništvo tržaške federacije KPI je v zvezi s položajem, ki je nastal v občinski upravi in v občinskem svetu, objavilo sporočilo, v katerem je rečeno, da je sedanja kriza posledica razkrajanja leve sredine, ki traja že dalj časa. Dosedanja večina se je začela razhajati ob "reševanju" nekaterih pomembnih vprašanj, gospodarske usode mesta (petrolejsko pristanišče), urbanistike, vloge univerze ter prednosti pri javnih izdatkih.

Proces razkrajanja leve sredine je dosegel svoj višek pretekli petek, ko je bila na dnevnem redu seje občinskega sveta razprava o občutnem povišanju tarif javnih uslug, čemur odločno nasprotujejo sindikati in komunisti.

Komunisti menijo, da so tako kot na vsedržavni ravni tudi na krajevni ravni dozoreli časi za drugačen izhod iz krize. Potrebne so nove in pogumne rešitve, ki naj upoštevajo zahteve ljudskih množic. Take rešitve, ki bodo izraz ljudskih zahtev, bodo imele moč, da se upro konservativnim silam in bodo nadaljevale z jasno protifašistično politiko.

KPI meni, da obstajajo pogoji za novo usmeritev. To potrjujejo tudi stične točke, do katerih je prišlo na konferenci o manjšinah.

Na notranjih straneh objavljamo prvi del gradiva o konferenci manjšin.

Napad na Ciper

Grški polkovniški režim steguje svoje krepilje po Cipru, ki je suverena država. Že dalj časa je ta režim koval to zaroto. Na Ciper je pošiljal izvežbane vojake in ti so pred dnevi izvršili državni udar. Predsednik republike Makarios se je v zadnjem hipu rešil in sedaj vodi diplomatski boj na sedežu Organizacije združenih narodov. Vojska grškega polkovniškega režima je imenovala novega predsednika ciprske republike.

Z državnim udarom na Cipru se je napetost na Sredozemlju hudo zaostila. Turčija je takoj poslala na Ciper enote svoje vojske, da "zaščitijo državljane turške narodnosti". S tem se je vnel vojni požar.

V Grčiji so razglasili splošno mobilizacijo, v Turčiji pa izredno stanje. Varnosti svet je resno opozoril obe nasprotujoči si strani in zahteva odhod tuje vojske z ozemlja ciprske republike.

Kako se bodo stvari zaključile in kakšna usoda čaka Ciper, je danes težko predvidevati, saj ne gre le za usodo neke neodvisne države temveč za področje v Sredozemlju, ki je strateško zelo važno.

Grški polkovniki so, res, izvedli državni udar in hočejo Ciper priključiti Grčiji, toda vprašanje je, če bi se sploh lotili teh načrtov, če ne bi uživali podpore v določenih imperialističnih krogih, katerim neuvrčenost Cipra ni bila pogodu.

ZADNJE VESTI - Grška vojaška vlada je odstavljena. V Atenah in v drugih grških mestih so velike množice navdušeno pozdravile konec vojaške diktature. Bivši mimistrski predsednik Karamanlis se je vrnil iz izgnanstva. Sestavil bo civilno vlado. Tako se je končala diktatura fašističnih polkovnikov.

(Te vesti smo izvedeli v trenutku, ko je bil list v tisku, Uredn.)

Konferenca o manjšinah

Mednarodna konferenca o manjšinah je bila prva tovrstna konferenca. Razumljivo je, da je zanjo vladalo veliko zanimanje. Poleg slovenske narodnostne manjšine so bile prisotne tudi druge narodnostne manjšine in jezikovne skupine, ki živijo v Italiji, italijanska in številne druge narodnostne skupnosti, ki živijo v Jugoslaviji, slovenska manjšina, ki živi v Avstriji; prisotni so bili tudi Baski, Katalonci in drugi.

Konferenco je odprl predsednik tržaške pokrajine, ki je bil hkrati tudi predsednik te pomembne mednarodne skupščine. Udeležence so pozdravili: tržaški župan Spaccini, predsednik goriške pokrajine (goriška pokrajina je tudi uradno sodelovala pri organiziranju konference), predsednik deželne vlade Comelli in načelnik jugoslovanske delegacije Dimče Belovski, ki je pred nedavnim vodil mednarodni seminar o manjšinah, ki je bil pod pokroviteljstvom OZN v Ohridu.

Predsednik Zanetti je v otvoritvenem nagovoru prikazal cilje konference. Med drugim je poudaril pomembnost dejstva, da se ta konferenca vrši v Trstu, kjer živi slovenska manjšina in kjer se srečujejo italijanska, slovanska in germanska kultura. Omenil je žalostne dogodke, do katerih je v preteklosti prišlo ravno v Trstu, omenil je tudi Rižarno, v kateri je našlo kruto smrt mnogo antifašistov, Slovencev, Italijanov, Hrvatov, Židov in drugih. Obsodil je zatiranje manjšin, raznarodovanje in asimilacijo in nato dejal: "Človek je del etnične skupine prav tako kot del družine ali pripadnik določene veroizpovedi, zato mora etnična skupina s svojimi originalnimi in njej lastnimi značilnostmi imeti možnost, da opravlja svojo socialno funkcijo tako kot družina, vera ali svetovni nazor, v okviru katerega se človek razvija".

Na koncu svojega govora je dr. Zanetti še dejal:

"Jasno odklanjamo tragično preteklost teh krajev, in ta odklonitev je bistvena postavka za demokratične politične sile, ki so organizirale konferenco. Če na eni strani lahko trdimo, da smo kot Italijani in obmejni prebivalci napredovali na poti boljšega razumevanja in izboljšanja odprte meje, je na drugi strani res, da mora politična volja, in ne samo dobra volja, vtisniti naravnemu poteku dogodkov tiste smeri, ki jih je treba odgovorno uresničiti".

Delo konference je potekalo v treh komisijah. V prvi komisiji so razpravljali o kulturnih, jezikovnih in šolskih vprašanjih, v drugi komisiji o socioloških in ekonomskih vprašanjih, v tretji komisiji pa o ustavnopravnih vprašanjih. Razprave

Pismo deželnega komiteja KPI

Deželni komite KPI Furlanije - Julijske krajine je naslovil mednarodni konferenci o manjšinah posebno pismo s pozdravi in voščili vsem udeležencem. V pismu je rečeno, da je pravilno, da se ravno v Trstu razvija široka razprava, konfrontacija idej in definicija demokratičnih usmeritev glede manjšin v Italiji in v svetu, da se je treba spoprijeti s številnimi vprašanji ter jih rešiti za to, da se zajamči enakopravnost manjšin in njih svobodni razvoj.

Zatem pismo deželnega komiteja komunistične partije naglašja, da je akcija za zaščito manjšin še posebej danes nujna, tudi spričo nevarnosti, ki izhajajo iz poskusov prevratniških skupin, da bi oškodovale demokratične institucije, in zaradi težke gospodarske krize v državi. Nedavni dogodki v italijanskem političnem življenju: grožnje starega in novega fašizma, ki je imel v vseh časih močne postojanke ravno v naši deželi, poslabšanje gospodarskega stanja, močno ovirajo tudi slovensko narodnostno skupnost, posameznike in njihove družine; izpostavljajo to skupnost trajni nevarnosti in ogrožajo perspektive njenega razvoja. Italijanski državljani slovenskega in hrvaškega jezika, ki živijo v naši deželi občutijo tudi sleherno motnjo v odnosih med Italijo in Jugoslavijo, zato pričakujejo, da bodo morebitna odprta vprašanja med obema državama čimprej rešena v interesu miru in miroljubnega sožitja v Evropi.

V pismu deželnega komiteja KPI je dalje rečeno:

Deželni komite KPI smatra za veljavne usmeritve, ki so nakazane v dokumentih partije iz leta 1961 in 1968. Na osnovi teh dokumentov so dosedanje akcije dosegle nekatere pomembne uspehe, med katere prištevamo tudi izločitev fašistov iz javnega življenja v deželi, v šolah, na delovnih mestih ter s tem zmanjšanje nacionalistične in šovinistične napadalnosti. Po zaslugi odločne akcije protifašističnih sil dozoreva splošna usmeritev, ki je naklonjena, vsaj v izjavah, slovenski narodnostni manjšini v deželi.

Pismo deželnega komiteja KPI omenja tudi zakonski osnutek o pravicah Slovencev, ki so ga komunisti predložili v parlamentu že leta 1970 in ki je bil ponovno predložen na začetku sedanje mandatne dobe. Ta osnutek sloni na naslednjih načelih:

- vprašanje slovenske manjšine je temeljno vprašanje celotne italijanske demokracije;
 - Slovenci in Hrvati naše dežele so bili težko prizadeti zaradi procesa raznarodovanja in asimilacije, danes pa so Slovenci v treh pokrajinah dežele razdeljeni v tri kategorije, zato je treba sprejeti norme, po katerih bodo vsi imeli enake pravice;
 - slovenski jezik naj postane drugi uradni jezik v deželi; Slovenci naj se izražajo v svojem materinem jeziku v vseh ustanovah, uradih, na sodišču, v skupščinah itd.; napisi naj bodo dvojezični; uvedejo naj se prvotna imena krajev;
 - Slovenci naj dobe lastne šole vseh vrst in stopenj, primerno je treba upoštevati zgodovino, tradicije in kulturo manjšine;
 - država in dežela naj priznata potrebo, da morajo Slovenci imeti lastne kulturne, športne, umetniške, glasbene in rekreativne organizacije, kakor tudi knjižnice, prosvetna društva, kulturne domove, gledališče, glasbene šole itd.; slovenske ustanove in društva naj dobe po zakonu pravico do ustreznih sredstev.
 - ohraniti je treba ambientalne, kulturne, etnične, naravne, arhitektonske značilnosti slovenskega okolja;
 - vsa javna množična občila morajo biti na razpolago tudi državljanom slovenskega jezika - zlasti radio in televizija;
- Komunisti zahtevajo, naj se čimprej začne razprava o zakonskem osnutku, ki so ga predložili in predlagajo konstruktivno konfrontacijo z drugimi političnimi silami, ki so poklicane, da se izrečejo o predlogu, ki v celoti ustreza slovenski zgodovini, kulturi, tradicijam in stvarnosti.

v vseh komisijah so bile živahne, pestre in zanimive. Čeprav so prišla do izraza različna gledanja na reševanje manjšinskih vprašanj, čeravno so nekateri govorniki zagovarjali tudi taka stališča, ki jih manjšine ne morejo odobravati, je razprava kot celota bila pozitivna.

Izredno pozitivno in vzpodbudno je dejstvo, da so krajevne politične sile - v kolikor se tiče naše stvarnosti in problematike - naše skupen jezik, kar potrjuje tudi skupna izjava predstavnikov strank ustavnega loka.

Pismo predsedniku Zanettiju

Slovenci iz tržaške, goriške in videmske pokrajine, ki so bili pisotni na mednarodni konferenci o manjšinah, so naslovili predsedniku te konference enotno pismo, v katerem so obrazložene zahteve slovenske narodnostne skupnosti. Pismo se glasi:

Gospod
dr. Michele ZANETTI
predsednik Mednarodne konference
o manjšinah
Trst

Spoštovani gospod predsednik,
Udeleženci Mednarodne konference o manjšinah, pripadniki slovenske narodnostne skupnosti v Italiji, izrekamo tržaški pokrajini priznanje za sklicanje te konference. Obenem Slovenci tržaške, goriške in videmske pokrajine izražamo zadovoljstvo, da se je ta konferenca vršila pri nas, ker nam je bila dana možnost večje udeležbe in številnejših pričevanj, tako da bodo znanstveniki in vsi tisti iz inozemstva in države, ki se bavijo z majšinskimi vprašanji, podrobneje spoznali položaj, v katerem živi naša narodnostna skupnost.

Raje bi seveda videli, če bi se mi, Slovenci na tej konferenci po skoraj 30 letih, odkar se je končala druga svetovna vojna, pohvalili s pozitivno bilanco in da bi dali pobudo drugim, kako naj se rešujejo vprašanja narodnostnih manjšin. Žal smo morali na tej konferenci pričevati predvsem o težavah, ki smo jih imeli v teh desetletjih, o neprimernih pravicah in tudi pritiskih, ki so nam povzročili veliko narodnostno škodo. Izredno težak je položaj nas Slovencev v videmski pokrajini, kjer nam odločujoče politične sile in oblasti ne priznavajo nobene narodnostne pravice.

Ne bi bili pravični, če ne bi ob tej priliki ugotovili, da so politične sile, ki imajo vso povojno dobo odločujočo besedo, vsaj na Tržaškem in Goriškem, v skrajno majhni meri pa v videmski pokrajini prispevale k spremembi sovražnega vzdušja do Slovencev, sprejele nekatere ukrepe in začele resneje obravnavati vprašanja slovenske manjšine v Italiji, kar dokazuje tudi ta konferenca. Kljub temu trdimo, da se je ta proces začel pozno in tudi napovedi teh sil za bodočnost ne kažejo, da so pripravljene hitreje ukrepati.

Če Slovenci kljub vsemu danes potrjujemo našo prisotnost v teh krajih v najrazličnejših oblikah, pomeni, da smo v to zemljo neločljivo zakoreninjeni, kar nam daje moč za naš več kot stoletni boj za narodnostni obstanek in uveljavitev. Prav tako je omeniti prispevek tistih organizacij in sil v italijanski družbi, ki so nam v našem boju ob strani.

Sodimo, da konferenca, ki je toliko prispevala k spoznavanju splošne proble-

matike, pokazala, kako manjšinsko vprašanje rešujejo drugod, nam Slovincem in nam naklonjenim silam pa dala možnost prikazati naš položaj, našeti naše zahteve in povedati, kako in kdaj je treba še odprta vprašanja reševati, da se ne more zaključiti brez našega poziva, da posredujete vsem merodajnim dejavnikom sledeče naše ugotovitve in zahteve:

Razen zakona z dne 19. julija 1961 šte. 1012 in zakona z dne 22. decembra 1973, šte. n. 932, ki ustanavlja in urejata šole s slovenskim učnim jezikom le v tržaški in goriški pokrajini, ne pa tudi v videmski, in zakona z dne 31. oktobra 1966, šte. 935, ki odpravlja prepoved dajati otrokom tuja imena ni bila izdana nobena druga državna norma za ureditev pravic slovenske narodnostne skupnosti, medtem ko so bile ustavne določbe v precejšnji meri uresničene v zvezi z nemško in ladinsko manjšino na Južnem Tiroskem in francosko manjšino v Dolini Aosta.

Ustanovitev avtonomne dežele Furlanije - Julijske krajine s posebnim statutom ni formalnopravno spremenila odnosa do slovenske narodnostne skupnosti. V desetih letih življenja deželnega sveta Furlanije - Julijske krajine sta bila namreč sprejeta le dva zakona, ki zadevata slovensko manjšino v deželi, in sicer zakon, ki izrecno imenuje v deželnih zakonih slovensko manjšino, ter zakon, ki določa prispevke občinam v zvezi z dvojezičnim poslovanjem. Kljub temu se še danes ne upošteva, da je bila ustanovljena dežela s posebnim statutom predvsem zaradi prisotnosti slovenske narodnostne skupnosti in bi torej morala prav dežela biti pristojna za reševanje naših vprašanj.

Spričo neizpolnjenih obveznosti je nezadovoljstvo Slovencev upravičeno, ker ugotavljamo, da predvsem pri osrednjih

organih države ni bilo doslej politične volje, da bi se naša vprašanja v celoti rešila.

Pripadniki slovenske narodnostne skupnosti hočemo in imamo pravico postati enakopravni državljani v smislu 2., 3. in 6. člena ustave na vseh področjih zasebnega, skupnega in javnega življenja. Zaradi tega smo podpisani prepričani, da zastopamo stališče in izražamo želje naše narodnostne skupnosti v deželi Furlanija - Julijska krajina, ko terjamo:

1. Takojšnjo ukinitve vseh, predvsem fašističnih zakonov in upravnih ukrepov, ki kršijo pravico italijanskih državljanov slovenske narodnosti ali pa pravico slovenske narodnostne skupnosti kot celote; na primer prepoved uporabe slovenskega jezika na sodiščih in v drugih javnih ustanovah, zakon in ukrepe o raznarodovanju slovenskih priimkov, zakon in ukrepe o italijanizaciji krajev.

2. Sprejetje pozitivnih norm, s katerimi se mora vsestransko urediti položaj slovenske narodnostne skupnosti in s tem omogočiti njen nemoten razvoj. Med drugim je treba urediti naslednja vprašanja: zagotoviti pravico predšolske vzgoje in šolanje v materinem jeziku za Slovence v vseh treh pokrajinah Furlanije - Julijske krajine, kjer živijo v šolah vseh stopenj in vrst do univerze, ustanoviti posebne katedre in raziskovalne centre na tržaški univerzi, zagotoviti prisotnost funkcionarjev in nameščencev slovenske narodnosti v šolskih, upravnih in drugih organih vseh stopenj, zagotoviti pravico do ustne in pismene uporabe slovenskega jezika v izvoljenih organih, javnih uradih in na sodiščih, zagotoviti etnične, zgodovinske in ambientalne značilnosti krajev, kjer prebivamo Slovenci, ustavitev zazlaščanja zemlje, ki je last slovenskega prebivalstva, ker povzroča gospodarsko in narodnostno

Mednarodna konferenca o manjšinah (delni pogled v dvorano prve komisije).

Konferenca o manjšinah

škodo Slovincem in ker spreminja etnični značaj ozemlja, oskrbeti javne napise v slovenskem jeziku in slovensko poimenovanje krajev ter ulic, zagotoviti pravično zastopstvo Slovencev v javnih službah in na sodiščih ter v javnopravnih ustanovah, organizacijah in komisijah, zagotoviti ustrezno podporo tudi slovenskim kulturnim, prosvetnim, športnim, rekreacijskim, podpornim in drugim ustanovam, poenostavljen postopek za pridobitev izvirnega priimka in imena, slovenski televizijski program ter povrnitev škode Slovincem, ki so bili preganjani v času fašizma, zagotoviti izredno pomoč slovenskim gospodarskim pobudam in priznanje slovenskim denarnim zavodom najmanj takih pravic, kakršne imajo drugi podobni zavodi, kot nadomestilo za škodo, ki jo je z nasilnim uničenjem slovenskih gospodarskih ustanov in zavodov povzročil fašizem.

3. Država, avtonomna dežela v soglasju z državo in krajevne ustanove vseh vrst in stopenj naj oskrbijo uresničenje zahtev, ki so navedene pod točko 2 in vseh drugih, ki zadevajo slovensko narodnostno skupnost.

4. V vseh fazah priprav in uresničevanja zgoraj navedenih zahtev mora biti slovenska narodnostna skupnost aktivno prisotna. V ta namen morajo biti konzultirana politična, upravna, gospodarska, družbena in kulturna predstavništva slovenske narodnostne skupnosti in mora biti njihovo mnenje ustrezno upoštevano.

5. Potrebna je takojšnja razprava o zakonskih osnutkih, ki so predloženi parlamentu in deželnemu zboru za razrešitev vprašanj slovenske narodnostne skupnosti.

Podobne zahteve smo Slovenci že navedli v pismu z dne 3. decembra 1970 takratnemu predsedniku vlade E. Colombu, ki naslednje leto sprejeti slovenski delegaciji ni dal zadovoljivih zagotovil, pa še tista, ki jih je dal, niso bila vsa uresničena. Izražamo prepričanje, da bo ta konferenca dala odločilno vzpodbudo za sprejetje in skorajšnjo uresničitev naših zahtev.

Spoštovani gospod predsednik, prosimo Vas, da z vsebino tega pisma seznanite vse merodajne faktorje in sicer: predsednika ministrskega sveta, predsednika senata, predsednika poslovanjske zbornice, predsednike parlamentarnih skupin poslanske zbornice in senata, predsednika deželnega sveta Furlanije - Julijske krajine, predsednika deželnega odbora in načelnike svetovalskih skupin deželnega sveta Furlanije - Julijske krajine in da tudi Vi, gospod predsednik, podprete naše zahteve".

(Sledijo podpisi)

Izjava predstavnikov strank ustavnega loka

"Predstavniki političnih sil, ki so pristopile k mednarodni konferenci o manjšinah in ki so s prisotnostjo svojih zastopnikov v pripravljalnem odboru prispevale k organizaciji in poteku manifestacije, izražajo željo, da bi široka razprava in plodno primerjanje mnenj lahko dala pozitiven in konkreten prispevek k poglobljanju vprašanj zaščite in izvajanja pravic etničnih skupin in nacionalnih, verskih, rasnih in družbenih manjšin in torej k formuliranju napotkov in predlogov mednarodnim organizacijam, parlamentu in izvoljenim skupščinam za zajamčenje dejanske enakopravnosti in svobodnega razvoja manjšin po vsem svetu;

z zadovoljstvom poudarjajo pomembno dejstvo, da je bila konferenca v Trstu, v mestu in deželi evropske širine, v ozračju svobode, široke in kvalificirane udeležbe, visoko omikanega in demokratičnega, znanstvenega in kulturnega angažiranja, s sodelovanjem vseh sil, ki se sklicujejo na antifašistično odpornost in na ustavo italijanske republike ter z udeležbo predstavnikov raznih komponent slovenske manjšine v Italiji in zastopnikov italijanske manjšine v Jugoslaviji;

potrjujejo skupno voljo, da delujejo za zagotovitev italijanskim državljanom slovenskega jezika, ki živijo v deželi Furlanije - Julijski krajini, popolnega izvajanja pravic, ki jih določata člena 3 in 6 ustave in člen 3 posebnega deželnega statuta;

ponovno potrjujejo, kot skupen izraz politične volje, potrebo po zagotovitvi, na osnovi teh načel, globalne zaščite pravic slovenske narodnostne manjšine z zakonodajnimi in upravnimi akti države in dežele na področjih lastne kompetence in z upravnimi ukrepi s strani krajevnih ustanov;

v tej zvezi podčrtujejo nujnost v skladu z večkrat ponovljenimi željami deželnega sveta Furlanije - Julijske krajine, pokrajinskega sveta in občinskih svetov, da državni parlament sproži ustrezne ukrepe za rešitev vprašanj slovenske narodnostne manjšine v Furlaniji - Julijski krajini;

menijo, da lahko avtonomna dežela sporazumno z državo in na njeno pooblastilo opravi važno vlogo za popolno uresničenje zaščite in valorizacijo slovenske narodnostne manjšine ob primernem upoštevanju predlogov in prispevkov krajevnih ustanov in zainteresiranega prebivalstva;

ponovno potrjujejo obvezo, ne glede na različna politična stališča, da branijo pozitivne cilje pomiritve in omikanega sožitja, ki so bili doseženi še posebno v zadnjem desetletju v Trstu in v deželi z odgovornim prispevkom sil ustavnega

loka, večinskih in opozicijskih, ter obvezo, da ohranijo ozračje odprte pripravljenosti in demokratičnega razvoja, ki je potrebno, da bo vsak zakonodajni in upravni akt v korist slovenske narodnostne skupnosti dejanski in resnično učinkovit;

končno ponovno izražajo željo, ob priliki konference, v zvezi s prvim uradnim srečanjem med predstavniki dežele Furlanije - Julijske krajine in zastopniki Italijanov v Jugoslaviji ter v okviru potrebnega pozitivnega razvoja odnosov med sosednjima državama, da deželna in krajeвне uprave in zainteresirane ustanove okrepijo odnose kulturnega sodelovanja z italijansko etnično skupnostjo v Jugoslaviji z namenom, da omogočijo valorizacijo bogastva in tradicij te skupnosti in v prepričanju, da so narodnostne manjšine priložnost za večje medsebojno spoznavanje, za boljše razumevanje in za kulturno bogatitev narodov, v okviru katerih manjšine živijo".

To izjavo so podpisali predstavniki krščanske demokracije, komunistične partije, liberalne stranke, socialdemokratske stranke, socialistične stranke, Slovenske skupnosti in republikanske stranke. Predlog za skupno izjavo je dala KPI.

Iz razprave na konferenci

Razprava na mednarodni konferenci o manjšinah je bila zelo pestra in bogata. Številni govorniki so obravnavali naše probleme. Udeleženci iz drugih dežel Italije in Evrope so imeli priložnost, da se s temi problemi seznani. Žal, prostor in čas nam ne dopuščata, da bi poročali o vseh govorih, ki so v zvezi s stvarnostjo v naši deželi. V mejah možnosti bomo o njih poročali tudi v naslednjih številkah. V današnji številki objavljamo povzetek iz nekaterih govorov.

Dr. Boris Iskra: O slovenskem šolstvu

Dr. BORIS ISKRA, pokrajinski svetovalec v Trstu, je govoril o šolskih vprašanjih. Izhajal je iz stališča, da imajo vsi državljani pravice in dolžnosti predvidene v ustavi in zakonih, in ker je manjšina del večinske družbe s katero živi, in ima tudi vse potrebe te družbe, to se pravi pravico do kulture, do šole, izobraževanja na splošno, ker vse to sodi med osnovne pravice sodobne, demokratične in svobodne družbe.

Konferenca o manjšinah

Če hoče manjšina ohraniti svoje narodnostno bistvo in če mora država zagotoviti vsej družbi in njenim komponentam obstoj in napredek, pridemo do zaključka, da se mora manjšini nuditi možnost obiskovanja slovenskih šol vseh vrst in stopenj. Toda to je danes nemogoče, ker manjšina še nima vseh potrebnih šol. Slovenska narodnostna manjšina pogreša zlasti tehnični industrijski zavod. Prav vprašanje tega zavoda s slovenskim učnim jezikom je pomembno načelno in konkretno glede na sociološki sestav slovenske manjšine v Italiji na splošno in v Trstu še posebej. Ker je približno četrta Slovencev pri nas delavcev in malih kmetov, je naravno, da velik del naše mladine teži k strokovnemu izobraževanju. Ker nima na razpolago slovenskega strokovnega zavoda se mora slovenski mladinec vpisati v italijanski zavod. To ga brez lastne krivde izpostavlja raznarodovanju, ki se izvaja na tih, birokratsko prefinjen način.

Podoben je pojav pri izobraževanju na univerzitetni ravni. Manjšina v državi, v kateri živi, nima svojih fakultet. Pripadnik manjšine bi moral, če bi hotel nadaljevati študij v materinem jeziku, v matično domovino. Zato se največkrat dogaja, da se vpiše na univerzo, ki mu je najbližja, to je v Trstu. Pri tem je izpostavljen isti nevarnosti kot dijak, ki obiskuje italijanski strokovni zavod. V resnici je zadeva še hujska, ker prav z univerze dobiva manjšina kadre za poučevanje na šolah vseh stopenj. Razumljivo je, da je tak kader prikrajan na svojem jezikovnem, kulturnem in znanstvenem področju, ker zadeva materinščino. Tako imajo slovenske šole v Italiji po eni strani stare profesorje, ki so se izobraževali v stari Jugoslaviji, mnogokrat z zaostalo pedagoško in družbeno mentaliteto, zaprti proti vsemu novemu, po drugi strani pa mlade predstavnike učnega osebja, ki so študirali na italijanskih univerzah in se niso mogli izpopolniti v svojem materinem jeziku do take mere, da bi lahko poučevali s popolnim obvladanjem slovenskega izrazoslovja. Razumljivo je, da je pogosto zaradi tega celotni pouk nenaraven in kljub prizadevanju šolnikov malo učinkovit. Zaradi tega bi morali učni kader pripravljati na slovenskih fakultetah v matični domovini. Samo tako bi se mlad profesor lahko popolnoma vživel v sodobno kulturo in stvarnost slovenskega naroda.

Toda v državi, v kateri živimo, danes to ni mogoče, saj nočejo priznati v Jugoslaviji doseženih diplom. In vendar bi Italija morala zagotoviti možnost študiranja v matični domovini in to pod istimi pogoji kot če bi študirali kjer koli v Italiji,

v Trstu pa bi morali ustanoviti univerzitetni zavod za študij zgodovine, jezika in kulture slovanskih narodov.

V nadaljevanju svojega govora je dr. Boris Iskra dejal: "Slovenska šola v Italiji je ustrojena v celoti po modelu italijanske šole in je torej v bistvu in tudi po težnjah konservativna in zastarela. To pa je v nasprotju s tem, kar zahteva sodobna demokratična družba, ki teži po masovnem izobraževanju, še posebej pa je v nasprotju s slovensko kulturo in tradicijo, zlasti po osvoboditvi od narodnega in družbenega zatiranja, ki si jo je slovenski narod v svoji celoti, z manjšinami vred, priboril v svojem revolucionarnem boju.

Potrebni so tudi določeni učbeni pripomočki in knjige, ki so pri nas zastarele ali pa jih sploh ni. Da bi slovenska šola

Senator Paolo Sema: Protizgodovinska in nesmiselna delitev Slovencev

Senator prof. PAOLO SEMA je najprej prikazal razmere, v katerih živi slovenska narodnostna skupnost v naši deželi in ki je protizgodovinsko in nesmiselno razdeljena v tri dele, v del, ki živi na Tržaškem, v del, ki živi na Goriškem in v del, ki živi v videmski pokrajini. Poudaril je tudi, da je nesmiselnost delitve te skupnosti tem večja, ker živi povezano in strnjeno v pokrajinah iste avtonomne dežele, ki je dežela s posebnim statutom prav zaradi prisotnosti Slovencev.

Dalje je sen. Sema podčrtal, da slovenska manjšina, ki je gospodarsko in socialno izpostavljena, in zaradi tega bolj šibka, ne uživa ustrezne zaščite. Čeprav je v boju proti fašizmu in v odporu proti dela velik delež - in je zato Italija nasproti njej dolžnik - mora še vedno trpeti zapostavljanje in celo nasilje (v Benečiji je policija zaprla javni lokal, v katerem je vadal slovenski pevski zbor).

Zatem je tov. Sema govoril o problemih slovenske šole na Tržaškem in Goriškem, poudaril krivico, da beneškim Slovincem ne dovolijo slovenske šole, omenil je težave, v katerih delujejo prosvetna društva in druge kulturne ustanove, izrecno je omenil Slovensko gledališče, ki ne prejema državne podpore in je na tem, da preneha delovati.

Na koncu svojega posega je sen. Sema obrazložil vsebino zakonskega predloga KPI o globalni zaščiti Slovencev v Italiji.

bila tudi po duhu slovenska, bi morala biti zagotovljena pravica neodvisnega uvoza knjig in učnih pripomočkov iz matične dežele. Razen tega bi morale italijanske oblasti podpirati in razvijati na vseh ravneh možnost stikov, srečanj in izmenjav mnenj med slovenskimi šolami v Italiji in šolami v Jugoslaviji. Le tako bi slovenska šola postala nekaj živega in avtentičnega v sklopu manjšine živeče v Italiji.

Inž. Miloš Kodrič: O vprašanjih kmetijstva

Inž. MILOŠ KODRIČ je govoril o vprašanjih kmetijstva. Najprej je orisal zgodovino slovenskega kmeta na Tržaškem. Med drugim je podčrtal, da so se Slovenci že pred več kot sto leti začeli združevati v gospodarsko-socialnih organizacijah, da so imeli v vsej okolici Trsta, od Rojana do Kolokovca močna kmečka združenja, da je bila v Škedenju že leta 1883 ustanovljena hranilnica in posojilnica, leta 1894 pa je začela v Trstu delovati Kmetijska družba za Trst in okolico. Povedal je še, da je bilo na Primorskem pred prvo svetovno vojno 617 zadružnih organizacij z nad 80.000 članov. Fašistične oblasti so v par letih zatrla vsa naša združenja, ustanove, skupno premoženje pa so fašisti spremenili v prah in pepel.

V nadaljevanju svojega govora je tovariš Kodrič dejal:

"Danes smo slovenski kmetje znova močno strnjeni v najrazličnejših organizacijah političnega, gospodarskega in kulturnega značaja. Kot neposredni obdelovalci zemlje smo v veliki večini združeni v Kmečki zvezi - Alleanza Contadini, katere 25 - letnico bomo na dostojen način proslavili prihodnje leto. Kmečka zveza je množična in najmočnejša strokovno-sindikalna organizacija kmetov na Tržaškem. Pod vodstvom izkušenih, požrtvovalnih in uglednih kmetov se od svojega nastanka dalje vztrajno prizadeva, da vedno bolje usposobi svoje delovanje za zaščito interesov svojih članov, vseh kmetov in na splošno vsega našega kmetijstva. V svojem delu se trdno drži načela enotnosti in strnjenosti delovnih kmetov po vzgledu drugih delovnih ljudi in še posebej delavskih množic, ki so ravno na podlagi enotnosti in strnjenosti sindikalnih organizacij dosegli velike zmage in priznanje nenadomestljive prisotnosti pri ustvarjanju socialnega napredka. Toda Kmečka zveza ni le strokovno-sindikalna organizacija. Ker večina našega članstva pripada slovenski narodnostni skupnosti, je njena vloga tudi narodnoobrambna značaja. Kmečka zveza stoji trdno v prvih vrstah boja za naše pravice, za obstoj Slovencev na lastni zemlji. Narodnoobrambna vloga naše organizacije je še prav posebno važna in nujna spričo posebnosti našega kmetijstva ter zaradi pri-

Konferenca o manjšinah

kritih in neprikritih raznarodovalnih ukrepov, ki se že vsa povojna leta izvajajo proti slovenskemu kmetu".

Inž. Kodrič je zatem govoril o razlastitvah, zaradi katerih je bilo kmetijstvo na Tržaškem močno prizadeto in poudaril, da so s privoljenjem oblasti po slovenski zemlji nesramno posegli vsakovrstni spekulant, domači in tuji monopolisti, nato pa je dejal: "Težave, v katerih se na splošno nahaja celotno kmetijstvo v državi, hudo prizadenejo tudi slovenskega kmeta. Stalna kriza kmetijstva je tudi pri nas povzročila množičen beg z zemlje. V zadnjih letih so se težave še bolj povečale zaradi skokovitega naraščanja proizvodnih stroškov, vedno večje draginje in nenehne razvrednotenja denarja. Tukajšnje oblasti že več kot dve leti niso nakazale nobenih finančnih sredstev za pomoč kmetom.

Če bi deželna ustanova za razvoj kmetijstva in druge krajevne oblasti upoštevale naše predloge za ovrednotenje kmetijstva, bi se rešila še marsikatera druga družbeno-gospodarska vprašanja, ki neposredno zadevajo tudi življenje slovenske narodnostne skupnosti. S smotno valorizacijo kmetijstva bi se rešilo tudi vprašanje zaščite Krasa in na splošno zaščita okolja, v katerem živimo. Kmečka zveza je trdno prepričana, da če hočemo Kras zares zaščititi, je treba predvsem pomagati kmetijstvu in drugim tradicionalnim dejavnostim Kraševcev."

Poslanec Albin Škerk: Radio Trst A mora biti nepristranski

Poslanec ALBIN ŠKERK je govoril o tržaški radijski postaji in o potrebi, da se uvede tudi televizijski program v slovenščini. V zvezi z radijsko postajo Trst A je med drugim dejal:

"Radijsko postajo je treba demokratizirati, saj lahko trdimo, da v tridesetih letih svojega obstoja, ni bila nikoli demokratična in ni odražala interesov in teženj naše narodnostne manjšine. Vzroke za tako delovanje te postaje najdemo v obdobju, v katerem je bila postavljena, v namenu, zaradi katerega je bila ustanovljena in v načinu njenega upravljanja.

Slovenska narodnostna skupnost ni nikoli aktivno sodelovala pri upravljanju te postaje. Vsa prizadevanja za nepodrejeno udejstvovanje so bila doslej brezuspešna. Tudi nameščanje osebja se ni izvajalo na demokratični način, se pravi po rednih natečajih za italijanske državljane slovenske narodnosti. Večji del osebja sestavljajo ljudje, ki so pribežali iz Jugoslavije, kjer so nekateri svojčas sodelovali z nacisti. Zaradi takega izvora osebja,

Mario Colli: Deželna ureditev prava pot

MARIO COLLI, deželni svetovalec KPI in član pripravljalnega odbora konference o manjšinah je govoril prvenstveno o vlogi avtonomne dežele s posebnim statutom pri reševanju konkretnih vprašanj slovenske narodnostne manjšine. Poudaril je, da je deželna ureditev prava pot tudi za reševanje teh vprašanj. Gre namreč za decentralizacijo oblasti, ki je antiteza fašističnih in tudi predfašističnih italijanskih koncepcij. Podčrtal je, da je sedanja italijanska država, ki se je rodila v protifašističnem odporu, nekaj povsem drugega od centralistične države. Toda, tako je poudaril govornik, v Italiji so še vedno krogi, ki smatrajo, da pomeni biti v Italiji Slovenec tudi biti antiitalijan, da je problem Slovencev tu ob meji, problem varnosti. Zaradi tega smo še vedno v starih koncepcijah.

Colli je zatem dejal, da so bili v naši deželi sicer doseženi določeni rezultati dodal pa je, da je potrebna globalna rešitev slovenskega nacionalnega vprašanja.

predvsem med novinarji, zaradi dolge hladne vojne in trenja s sosednjo Jugoslavijo, je radijska postaja zadobila precej reakcionaren značaj, predvsem kar se tiče poročil in političnih komentarjev. Zaradi tega so mnogi pripadniki slovenske narodnostne manjšine odklanjali in še odklanjajo poslušanje slovenskih poročil.

Radijska postaja Trst A je nastala v nenavadnih okoliščinah in z vse prej kot demokratičnimi nameni, razvijala pa se je na klientelarni in diskriminacijski način, zaradi česar ni mogla delovati drugače kot enostransko in neobjektivno. To pa je nedvomno v nasprotju z resničnimi težnjami in interesi slovenskega prebivalstva. Če hoče radio Trst A resnično služiti slovenski manjšini, kot bi bila njegova dolžnost, mora stopiti v tesnejši stik s to manjšino. Treba je navezati, brez diskriminacij, dobre odnose in stike s političnimi, kulturnimi, gospodarskimi, športnimi in drugimi organizacijami, ki delujejo med Slovenci. Treba je dati večjo močnost sodelovanja slovenskim kulturnim skupinam, kot so Stalna slovensko gledališče, dramske skupine, pevski zbori, godbenimi ansambli ipd. Zaželena bi bila tudi razširitev in obogatitev razprav o vprašanjih, ki zanimajo poslušalce. Nekatere oddaje, ki se ponavljajo že mnogo let, ne vzbujajo zanimanja pri poslušalcih. To je ugotovil tudi inšti-

tut Doga (čeprav se ne moremo vedno v celoti zanesti na te podatke!). Zato bi treba te oddaje prenoviti. Tudi izrazit "konfesionalni" značaj radijskih oddaj moti številne poslušalce. Oddaje so pomanjkljive, večkrat so le slaba varianta italijanskih oddaj.

Po drugi strani pa je treba radijski postaji Trst A priznati nekatere zasluge, za katere se je treba zahvaliti predvsem nekaterim uslužbencem, ki so se vedno prizadevali, da bi bile oddaje bolj demokratične in napredne. Pozitivne, so zlasti oddaje za šolo in tiste, ki pospešujejo zanimanje mladine za kulturno".

V nadaljevanju je poslanec Škerk govoril o vprašanjih ureditve položaja uslužbencev. Dejal je, da je v slovenskem oddelku mnogo manj uslužbencev kot pa na italijanskem oddelku, čeprav je program v slovenskem jeziku daljši od programa v italijanskem jeziku. Opozoril je na težave, na katere zadevajo slovenski uslužbenci, ker tehniki ne obvladajo slovenskega jezika. Načelniki raznih služb na italijanskem oddelku spadajo v kategorijo "super A", njihovi kolegi, ki delajo na slovenskem oddelku pa v kategorijo "A". Tako ravnanje povzroča neugodje.

Zatem je poslanec Škerk govoril o vprašanju televizijskih oddaj v slovenščini. Podčrtal je, da bi morali te oddaje čimprej uvesti, za kar se komunisti tudi zavzemajo na vseh pristojnih mestih in torej tudi v parlamentu.

Stojan Spetič: O pojavih asimilacije slovenskih delavcev

STOJAN SPETIČ je govoril o kapitalističnem proizvodnem mehanizmu in pojavih asimilacije slovenske manjšine. Iz njegove razprave smo povzeli naslednje:

"Asimilacijska sila, ki je vključevala ljudi, ki so prihajali s podeželja v mestno življenje, ljudi, ki so prav zaradi mestnega razvoja že izgubljali lastno ekonomsko neodvisnost, se je še povečala zaradi etnično-lingvističnega posnemanja, ki je bilo vezano na socialno stremljenje.

Sicer pa je bilo (in je včasih še danes) v očeh liberalno-nacionalistične buržoazije to, da slovenski delavec ali uslužbenec sprejme življenjske navade italijanske večine, že prvi vidni znak podreditve, ki lahko v prvi fazi družbene prilagoditve, in sicer pred razredno integracijo in dozorelostjo, jamči, da bodo ljudje ta izkoriščevalski sistem tudi sprejeli. Zunanji znak, ki lahko v mnogih primerih zagotovi delavcu dobrohotni človeški odnos in ohranitev delovnega mesta v dobi ekonomske krize. Ni bil goli slučaj, temveč so, prav zaradi povezave med razredno kontekstacijo in narodno zavestjo slovenskega delavca, odpusti in diskriminacije prizadevali, skupno s sindikalnimi in političnimi aktivisti, prav delavce, ki so se

Konferenca o manjšinah

priznali za Slovence. Narodnostna diskriminacija je bila torej tudi izsiljevalno sredstvo, asimilacija pa cena zanj.

Celo sam razredni boj delavskega razreda je včasih pešal zaradi nujne potrebe po ohranitvi delovnega mesta, čeprav se je to dogajalo le v primerih napetosti in narodnostne ločitve.

Lahko bi navedli na primer znani diskriminacijski pojav, ki je v petdesetih letih spremljal podobne diskriminacijske in represivne pojave v ostalih krajih Italije, v vzdušju hladne vojne in protidelavske politike.

Takoj po priključitvi Trsta k Italiji, a tudi že v prejšnjih letih je sistem etnično-jezikovnega izsiljevanja zavzel zelo širok obseg, zlasti v javnih službah in v državnih in poldržavnih ustanovah. Pripadniki slovenskega rodu, ki so bili uslužbeni v raznih javnih ustanovah ali v javni upravi, so kazali nagnjenje k podrejenosti tudi z vpisom svojih otrok v italijanske šole.

Med posledicami teh pojavov, ki niso prenehali niti potem, ko so dosegli v petdesetih letih svoj višek, lahko navedemo asimilacijo tistih plasti podproletariata in srednjega sloja uslužbencev, ki jih je v njihovem etničnem sestavu že načela dvajsetletna fašistična represija. Poleg tega bi bilo treba oceniti pojav emigracije delavcev in celih družin med 54. in 56. letom v Avstralijo in kolikšen je bil pri tem delež slovenskih delavskih družin, ki so jih prizadeli diskriminacija in primeri izsiljevanja v takratni krizi. Poleg tega bi bilo treba oceniti delež, ki ga je imela - še prav posebno v Trstu - emigracija visoko kvalificiranih mladih sil, ki jih Trst zaradi svoje restrukturacije iz trgovsko-industrijskega v trgovsko-služnostno mesto, ni nudil možnosti strokovno primerne zaposlitve. Računajo, da se je izselilo okoli 1000 do 1500 delovnih ljudi z namenom, da si poiščejo svoji kvalifikaciji odgovarjajoče delovno mesto...

Drug pojav v šestdesetih letih, ki je prav tako negativno vplival na slovenske delavce, je bila ekonomska restrukturacija Trsta. Zapora ladjedelnice in tovarne strojev, težka kriza obrtništva, v katerem so v celotnih kategorijah (npr. pri mizarjih) prevladovali slovenski delavci.

V obširni razpravi se je tovariš Spetič dotaknil tudi perečih problemov Beneške Slovenije. Med drugim je dejal: "Ljudstvo Beneške Slovenije že preko sto let plačuje ne le zaradi pogojenosti, ki se ji morajo podrežati kot prebivalci zapuščenih in zaradi emigracije praznih hribovitih predelov, temveč tudi zaradi domnevnih obrambnih moči države. Glede na ceno, ki jo družba plačuje za ta obrambni sistem, ni prav nič čudno, da je posebno močno skoncentriran prav na tem področju. Vztrajati pri teh ukrepih, ki so

že preživeli, je možno opravičevati samo z željo, da bi se nič ne spremenilo, posebno še, ker se vojaškemu pritisku in odgovornostim za zapuščanje hribovitih krajev pridružuje še sistematični politični pritisk, ki ne dela časi nacionalnemu in deželnemu vodilnemu razredu".

Na koncu svojega posega je Spetič dejal: "Glede na to, da živi z italijansko večino na istem teritoriju, čuti slovenska narodnostna skupnost nujno potrebo, da se zaščitijo njeni naslednji specifični aspekti:

1. Varstvo tipičnih in tradicionalnih ekonomskih pobud;
2. možnost samostojnih pobud, z odpravo zgodovinskih in naključnih ovir, ustanavljanje konzorcijev in zadrug;
3. razpoložljivost in upravljanje instrumentov na teritorialno načrtovanje in
4. soudeležba pri glavnih izbirah ekonomske politike".

Dotaknil se je še povezanosti z delavskim gibanjem in dejal, da "naloga delavskega gibanja je, da sprejme specifične elemente, ki jih izraža nacionalna manjšina, medtem ko je naloga manjšine in njenih organizmov, da v gibanju sodeluje in vanj prispeva tudi lastne zamisli in predloge. Na tak način lahko narodna manjšina učinkovito uresničuje svojo avtonomno vlogo protagonista lastne emancipacije".

Mirko Kapelj: Poslanstvo prosvetnih društev

MIRKO KAPELJ je govoril o vlogi prosvetnih društev, krožkov in klubov pri osveščanju in krepitvi narodne zavesti in pri razvoju in dvigu kulturne ravni narodnostne skupnosti. Med drugim je dejal:

"Nesporno je dejstvo, da se je po zaslugi prosvetnih društev, ohranila pristna ljudska kultura in vsestransko utrdila narodna zavest Slovencev v naši deželi, katere odraz je tudi razvejanost kulturno - prosvetnega delovanja. Naše izkušnje potrjujejo, da je v vseh tistih krajih, kjer delujejo prosvetna društva, krožki in klubi, narodna zavest močna, efekti asimilacije pa so manjši".

Po krajšem pregledu delovanja v preteklosti, po opisu posameznih etap, začenši od čitalniške dobe, v katero segajo zarodki ljudsko - prosvetne dejavnosti v Trstu in Gorici, je podčrtal, da se je po ustanovitvi društva Ljudski oder v Trstu, ki je imelo podružnice na raznih področjih dežele, kulturno-prosvetna dejavnost razvila tudi med proletariatom.

Zatem je govornik dejal naslednje:

"Prva svetovna vojna je mnogo obetajoči dejavnost zadala hud udarec, kasneje nastali fašizem pa je to dejavnost popolnoma onemogočil. Še preden so bila društva nasilno razpuščena, so fašisti opustošili številne prosvetne domove,

požgali slovenske knjige, partiture in druge publikacije. Številni kulturni delavci so bili preganjani, mnogi izmed njih so morali zapustiti deželo.

Slovenska beseda in pesem sta bili pregnani iz javnega življenja. V četrto stoletja trajajočem fašističnem suženjstvu je slovenska kultura životarila a ni popolnoma zamrla, kajti naš človek je svojo kulturo gojil skrivaj. Po osvoboditvi leta 1945 so naši ljudje z velikim zanosom začeli obnavljati ruševine. Skušali so nakodnati vse, kar je bilo zamujeno. V resnici so nekatere slovenske prosvetne društva začela delovati že v času osvobodilnega boja, saj so že takrat prirejale razne prireditve - mitinge. V istem času so v številnih krajih Primorske ponovno zaživele tudi slovenske šole, s katerimi so že tedaj društva aktivno sodelovala. Prav zato - tako je podčrtal govornik - poudarjamo, da ni točno, kar govorijo nekateri, da je bilo slovensko šolstvo v naši deželi obnovljeno za časa angloameriške vojaške uprave. Šole so naši ljudje začeli obnavljati že med osvobodilnim bojem".

Kapelj je nato poudaril:

"Kar smo Slovenci imeli in imamo, smo si sami ustvarili. Nič nam ni bilo podarjeno, pač pa smo bili dvakrat oropani, prvič med prvo svetovno vojno in drugič za časa fašizma".

Ko je govornik zatem obravnaval sedanjost stvarnost je med drugim dejal:

"Dejavnost slovenskih prosvetnih društev je razgibana in plodna. Razveseljivo je zlasti dejstvo, da se v teh društvih udeležuje čedalje večje število mladih ljudi. Voditelji naših društev, pevci, godbeniki in igralci delujejo prostovoljno in brezplačno, povrh tega plačujejo članarino in tudi sami prispevajo za gradnjo in obnavljanje prosvetnih domov, podpora iz skladov dežele je tako skromna, da ne zadostuje niti za kritje najnujnejših stroškov. Nekatera društva sodelujejo tudi v raznih akcijah socialnega značaja, gojijo ne le kulturno-prosvetno dejavnost ampak skrbijo tudi za rekreacijo. Sodelujejo s sorodnimi društvi in organizacijami v Sloveniji in na Koroškem ter z društvi v Beneški Sloveniji, in s krožki italijanske skupnosti v Istri; sodelovanje s sorodnimi italijanskimi krožki v Italiji je le občasno; nimajo pa nobenih stikov z drugimi manjšinami v Italiji in v drugih deželah Evrope. Prav bi bilo, da bi našli primerne oblike sodelovanja z njimi, saj bi na ta način pripomogli k medsebojnemu spoznavanju in razumevanju".

Iz govora predsednika Zanettija

Obvezujoče besede

Ob zaključku konference je govoril predsednik dr. Michele Zanetti. Najprej je dejal, da so k uspehu konference prispevale stotine udeležencev in da lahko podčrta glavne značilnosti pobude, ki so bile kolektivno in solidarno izražene na konferenci, čeprav z različnimi ocenami in nameni. Prva značilnost je mednarodni značaj konference, saj ni dvoma, da zadevajo problemi, ki se tičejo položaja narodnostnih in etničnih in sploh vseh manjšin vse države in celotno mednarodno skupnost.

V nadaljevanju svojega govora je predsednik Zanetti dejal:

"Slišali smo vplivne glasove, ki so poudarili možnost, da bi globoko spoznavanje često trpečih realnosti pripomoglo k ustvarjanju novega modela omikanega in demokratičnega sožitja v skladu z resničnimi individualnimi in kolektivnimi potrebami človeka. Kot tak je problem manjšin merilo notranje demokracije posameznih držav. Ne da bi spregledali še druge napotke, je najbolj pozitiven moment nedvomno še aktualno operativnih izkustvih in v napotkih za bodočo konkretno obvezo v prid valorizaciji krajevnih in deželni avtonomij. To je mogoče v okviru zrele in zavestne deželne politike, ki jo vsi želimo, saj lahko onemogoča in popravlja najbolj nevarne hegemonistične in zaviralne težnje mehanizmov produkcije in potrošništva, ki danes pomenijo na svetovni ravni najbolj razširjen napad na bogastvo svobode in omike manjšin, in ne samo manjšin.

Da bi to uresničili, je potrebna mobilizacija vseh omikanih, družbenih in kulturnih sil, predvsem pa je potrebna zavest prvenstveno političnega pomena odgovornih strank, kot tudi predstavnikov manjšin. Te manjšine, katerim smo posvetili konferenco in našo angažiranost, se morajo vedno bolj zavedati lastne akcijske sposobnosti, pa čeprav ob raznolikosti njihovih identitet in zahtev, ki jih izražajo. Ni slučajno, da je konferenca poudarila pomen uporabe sredstev množičnega obveščanja, ki je danes postavljen kot načelna politična zahteva, jutri pa, upajmo, kot svobodno in zavestno izvajanje odgovornosti do lastne skupnosti in do drugih.

Še najvažnejša pa je ponovna potrditev nujnosti srečanja med zahtevami, željami in stremljenji manjšinskih skupnosti in velikimi političnimi in ljudskimi gibanji, ki omogočajo demokratični napredek in nudijo politični prostor za pobude in posege".

Dr. Zanetti je dalje poudaril:

"Za nacionalne manjšine je treba zagotoviti povezavo z matično domovino ob

konkretnem spoštovanju suverenosti, nevmešavanja in ozemeljske celovitosti posameznih držav. Te manjšine opravljajo posebno funkcijo v okviru mednarodnega sodelovanja, še posebno v obmejnih področjih. V tem smislu so te manjšine globoko vključene v ravnovesje med državami in v splošno mednarodno ravnotežje, lahko pa delujejo samo če so svobodne, zajamčene in valorizirane v izvajanju lastnih pravic in lastnega kulturnega, omikanega in gospodarskega poslanstva, poleg tega pa lojalno prisotne v državni skupnosti, v kateri živijo. Prav v luči teh načel je treba gledati na razvoj dvostranskih odnosov med Italijo in Jugoslavijo. K napredku teh odnosov je prav gotovo prispevala tudi konferenca, v tem okviru, široka in svobodna udeležba slovenske narodnostne skupnosti v Furlaniji - Julijski krajini in italijanske v Sloveniji in Hrvaški kot tudi skupna obveza vseh italijanskih demokratičnih in političnih sil za rešitev problema popolne zaščite manjšine, tudi ob upoštevanju zahtev Slovencev vseh svetovnih nazorov".

Svoj govor je dr. Zanetti zaključil tako-le:

"Mi se pred vami vsemi obvezujemo, da bomo našli najbolj ustrezne oblike, da bi to skupno delo ne bilo razpršeno, ampak da bi imelo v bodočnosti svojo konkretno obliko; obvezujemo se, da bodo z moralnim prestižem in s politično vplivnostjo prve mednarodne konference o manjšinah čimprej seznanjeni mednarodni organizmi in vlade, ki se udeležujejo meddržavnih konferenc z namenom, da najdejo nov stroj, od katerega sta odvisna varnost in mir v Evropi"

STALIŠČA KP AVSTRIJE KOMUNISTI IN NAROD- NOSTNE MANJŠINE

Komunistična partija Avstrije sprejema stališče, ki je bilo oblikovano tudi na 10. kongresu Zveze komunistov Jugoslavije. da morajo biti narodne manjšine most prijateljstva med sosednjimi državami. To stališče avstrijskih komunistov je razložil član političnega urada CK KP Avstrije Erwin Scharf, ki je v pogovoru z urednikom glasila "Komunist" med drugim dejal:

"Kakor je znano živita na Koroškem, Štajerskem in Gradiščanskem slovenska in hrvaška narodna manjšina. Njune pravice so zajamčene z avstrijsko državno pogodbo. Vendar se ta jamstva bolj ali manj samo teoretična. Doslej ni bilo doslednega, praktičnega uresničevanja teh zakonskih določil, niti ni bilo ukrepov za uresničevanje pravic narodnih manjšin v Avstriji, kakor jih predvideva državna pogodba. Nasprotno, na Koroškem so nacionalistične sile povzročile v zadnjem času celo vrsto hudih incidentov. Pobiranje napisov z dvojezičnimi krajevnimi imeni je bilo samo eden izmed takih izpadov".

V nadaljevanju pogovora je Erwin Scharf dejal, da "obstaja v Avstriji zelo močno zakoreninjena tradicija internacionalizma v delavskem gibanju. Zasluga za to ne gre samo komunistični partiji, ampak tudi socialni demokratični stranki, ki je imela v preteklosti za to velike zasluge". Scharf meni, da vodstvo socialne demokratske stranke danes ne zastopa več takega načelnega stališča. To pa je zanj razloga za premalo jasn odnos te stranke do povzročiteljev nacionalističnih in šovinističnih izpadov na Koroškem. Ti izgredi pa so povzročili, je poudaril Erwin Scharf, odpore in proteste demokratičnih sil v Avstriji, med njimi so zlasti komunisti in drugi napredni ljudje, ki si skupaj s predstavniki narodnih manjšin prizadevajo, da bi nastale in se razširile možnosti za uresničevanje upravičenih zahtev slovenske in hrvaške narodne manjšine v Avstriji na podlagi črke in duha državne pogodbe.

Na koncu je Erwin Scharf dejal: "Na nedavnem 22. kongresu Komunistične partije Avstrije smo vključili problem narodnih manjšin v akcijski program

Ob 30-letnici smrti tovariša Srebrniča

Dne 11. julija je minilo trideset let od tragične smrti Jožeta Srebrniča, neupo-
glijivega borca proti fašizmu, prvega slo-
venskega poslanca - komunista v rimskem
parlamentu.

O Jožetu Srebrniču se je že veliko
govorilo in pisalo. Objavljene so bile tudi
nekateri študije o njegovem delu. Ob
branju tega gradiva dobimo dokaj jasno
sliko o tem skromnem o obenem zares
izrednem človeku, ki je vse svoje življe-
njske sile žrtvoval za lepši jutrišnji dan
delovnih ljudi. Vendar pa bi morali še
marsikaj odkriti in zapisati, da bi dobili o
njem povsem popolno sliko.

Jože Srebrnič se je rodil v Slkanu pri
Gorici (28.2.1884). Po dovršeni gimnaziji
v Gorici je odšel v Graz, kjer je obiskoval
pravno fakulteto. Zaradi neugodnih
gospodarskih razmer in slabega zdravja je
študij opustil in se oprijel mizarске obrti
in kmetijstva. Še mlad se je pridružil
delavskemu gibanju, pri katerem je aktiv-
no delal. Vojna vihra ga je pognala na
fronto. Prostovoljno se je predal ruskim
vojakom, "ker ni hotel prelivati krvi za
interese imperializma". Takoj po revolu-
ciji (februarski) leta 1917 se je pridružil
boljševikom. Aktivno je sodeloval v okto-
brski revoluciji. Leta 1921 se je vrnil na
Goriško, delal pa je tudi v Trstu. Leta
1924 je bil izvoljen za poslanca KPI, toda
leta 1926 mu je bila odvzeta parlamentar-
na imuniteta in kmalu zatem je bil are-
tiran. Več let je bil konfiniran na otokih
Lipari, kasneje pa na otoku Ustica. Leta
1939 je odšel skrivaj v Jugoslavijo, toda
tamkajšnja kraljevska policija ga je zaprla
in nato izročila Italijanski fašistični poli-
ciji, ki ga je odvedla na otok Ventotene.
Na tem otoku je dočakal padec faši-
stičnega režima. Čeravno silno izčrpan,
saj je sedemnajst let trpel v ječah in
konfinaciji, je oktobra 1943 odšel k
partizanom. Toda politično vodstvo mu
je zaupalo razne odgovorne funkcije pri
pokrajinskem komiteju KP in pokrajins-
kem NOO za Primorsko. Kot politični
voditelj je leta 1944 odšel na delo v
Goriška Brda in ob povratku na sedež
pokrajinskega vodstva KP in PNOO je
utonil v Soči.

Kot član pokrajinskega vodstva KP in
PNOO se je Jože Srebrnič zanimal tudi za
obnovo slovenskega šolstva na Primor-
skem in v Trstu. Med drugim se je udeležil
tudi prve konference šolskih nadzornikov
in prosvetnih referentov (maja 1944).
Spominjamo se njegovega nastopa, njego-
vih treznih in globoko premišljenih na-
svetov, a spominjamo se ga še posebej kot
izredno skromnega in dobrosrčnega člo-
veka.

Sedanjí predsednik italijanske poslan-
ske zbornice Sandro Pertini, ki je skupaj s
Srebrničem soživiljal grozote konfinacije
na otoku Ponza, je zapisal naslednje:

"Kot človek, ki je trdno veroval v
boljši svet, je bil odločen in ni poznal
kompromisov. Odkrival je plemenito dušo
in bil vselej pripravljen nuditi tolažbo in
pomoč. Bil je med prvimi v dolgem boju
proti fašizmu in v osvobodilni vojni, v
kateri je žrtvoval svoje življenje. Prika-
žimo ga mladini kot vzor zvestobe svobo-
di".

Praznik komunističnega tiska v Nabrežini

Preteklo soboto in nedeljo je bil na
športnem igrišču v Nabrežini praznik ko-
munističnega tiska. To je bil prvi tovrstni
praznik v Nabrežini. Zelo lepo je uspel za
kar gre priznanje številnim tovarišem de-
vinsko-nabrežinske sekcije, vsem na-
stopajočim in seveda tudi številnim obi-
skovalcem. V soboto zvečer je bil odboj-
karski turnir. Nastopile so ekipe: Corrido-
ni iz Foljana, Breg in nabrežinski Sokol.
Ekipa iz Foljana je osvojila prvo mesto in
si tako priborila pokal devinsko-nabre-
žinske sekcije KPI, Sokol se je uvrstil na
drugo mesto in je prejel pokal lista
"L'Unita", Breg pa je prejel pokal "De-
la". Isti večer je nastopil tudi pevski zbor
"Rdeča zvezda" iz Saleža. V nedeljo
popoldne je igrala nabrežinska godba,
pela pa sta "Il Canzoniere" in zbor Fantje
izpod Grmade. Izredno zanimiv je bil
govorjeni časopis, ki so ga organizirali
mladi komunisti iz devinsko-nabrežinske
občine. V slovenskem in italijanskem
jeziku so objasnili boj naših ljudi za časa
fašizma in tudi današnji boj za obrambo
demokracije in svobode. O pomenu praz-
nika pa so govorili prof. Depangher,
poslanec Škerk in senator Sema.

2., 3. in 4. avgusta
bo v Briščikih
praznik komunističnega tiska.
Prireditel organizira
sekcija KPI zgornje občine.

Mladinska godba VESNA iz Križa. Pod vodstvom tovariša Sulčiča se marljivo vadi in
sodeluje na raznih prireditvah. (Gornja slika je bila posneta na nedavnem prazniku v
Križu).

V SPOMIN

Rudi Pertot

Pretekli teden je umrl tovariš Rudi Pertot (Basov), tajnik sekcije partizanske zveze - ANPI v Nabrežini. Pogreba se je udeležila velika urnožica. Na njegovi zadnji poti ga je spremljala nabrežinska godba, ob odprtem grobu pa je govoril tovariš Ado Slavec.

Rudi Pertot je bil razmeroma še mlad, saj je bil rojen leta 1927. Leta 1944 je odšel k partizanom. Dosegel je čin podporočnika. Po demobilizaciji se je vrnil domov in se zaposlil pri tržaški pokrajini. Kot tajnik sekcije partizanske zveze ANPI v Nabrežini je bil zelo aktiven. Zlasti mnogo si je prizadeval za postavitev veličastnega partizanskega spomenika v Nabrežini.

Sekcija ANPI in sekcija KPI devinsko-nabrežinske občine izrekata svojcem globoko sožalje, kateremu se pridružuje tudi uredništvo Dela.

Anton Žerjal

V Zabrežcu pri Borštu je preminil tovariš Anton Žerjal. Mnogo let je delal v tržaški železarni, nekaj časa tudi v drugih podjetjih. Bil je zaveden rojak. Sodeloval je tudi v osvobodilnem gibanju.

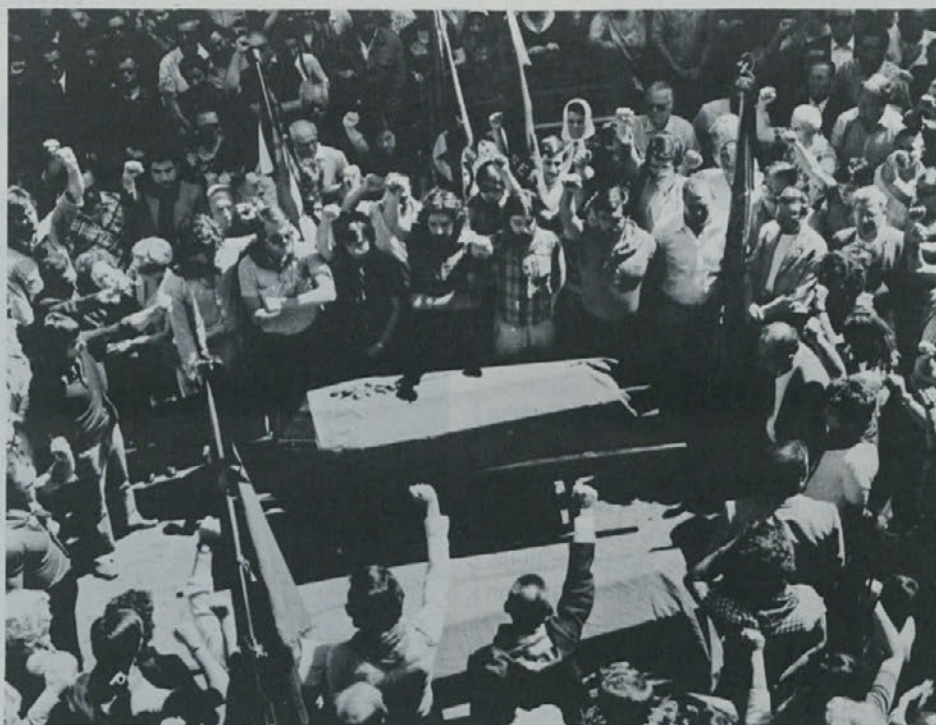
Žalujemo svojim izražamo globoko sožalje.

Pojasnilo

Nekateri kmetje iz Cerovelj so se obregnili ob naš list, ker je grajal devinsko-nabrežinsko občinsko upravo zaradi zapore ceste na Kolišče.

Ne bomo se spuščali v polemiko z omenjenimi kmeti. Vsekakor pa ne moremo razumeti njihovega protesta. Občinsko upravo smo grajali, ker je izdala odlok o zapori ceste in od nje bi pričakovali morebitno pojasnilo odnosno ugovor.

Ne moremo razumeti dejstva, da je občinska uprava potrosila pomembno vsoto javnega denarja, za asfaliranje ceste in nato izdala odlok o prepovedi vožnje po njej.

Dva aktivista naše partije, tovariš Skorepa in tovariš Mattiassi iz Trsta sta tragično preminila. Po končanem prazniku komunističnega tiska na tržaškem obrežju sta pospravljala kioske in nato utrujena legla v avto, ta pa je iz nepojasnjenih razlogov padel v morje. Vest o tem tragičnem dogodku je močno prizadela tovariše. Progresa se je udeležila velika množica. Razne sekcije in številni posamezniki so počastili spomin umrlih tovarišev. Ohranili ju bomo v trajnem spominu.

Občinska uprava nasprotuje postavitvi partizanskega spomenika pri Sveti Ani

Prebivalci Škednja, Sv. Ane in Kolonkovca so množično sodelovali v osvobodilnem boju in zaradi tega utrpeli težke žrtve. Vsi omenjeni kraji so bili vključeni v znani četrti okraj, ki je imel izredno pomembno vlogo v osvobodilnem boju.

Pred nekaj leti so bivši borci in aktivisti sprožili pobudo za postavitev spomenika padlim tovarišem. Ustanovljen je bil odbor, ki marljivo zbira prispevke za spomenik. Na pobudo tega odbora je bil izbran tudi kraj, kjer naj bi stal spomenik. Ta naj bi stal pred mestnim pokopališčem ob Istrski cesti. Toda občinski upravljali temu nasprotujejo.

Pravijo, da kraj ni primeren, ker pa seveda ni res. Trdijo da bi spomenik lahko "motil" nekatere. Sklicujejo se tudi na Rižarno, ki je bila razglašena za nacionalni spomenik.

Odklonilno stališče občinskih upraviteljev je močno razburilo naše ljudi, ki so zvesti izročilom osvobodilnega boja. Zaradi tega odločno protestirajo.

Bivši borci in aktivisti četrtega okraja so odločeni, da nadaljujejo svoja prizadevanja za to, da se postavi spomenik padlim na kraju, ki so ga sami izbrali in na njihovi strani je vsa resnično antifašistična javnost.

PRISPEVKI ZA TISK

V počastitev spomina tovarišev Skorepe in Mattiassija je sekcija KPI na Opčinah prispevala 20.000 lir za komunistični tisk.

V počastitev spomina tovarišev Skorepe in Mattiassija je Dorina Košuta prispevala 2.000 lir za sklad Dela.

V počastitev spomina tovarišev Skorepe in Mattiassija je Sergio Ranchi prispeval 5.000 lir za komunistični tisk.

Franc Pertot, Barkovlje, je ob vplačilu naročnine prispeval 3.500 lir za sklad Dela.

Cilka Petaros iz Ricmanj je v počastitev spomina svojega očeta Antona Petaros ob dvajsetletnici njegove smrti prispevala 10.000 lir za komunistični tisk.

V počastitev spomina tovarišev Skorepe in Mattiassija je celica KPI v Šempolaju prispevala 10.000 lir za komunistični tisk.

V počastitev spomina Rudija Wilhelma, ki je preminil pred osmimi leti, darujejo za sklad Dela: Marija in Vladimir Wilhelm 5.000 lir, Ivanka Wilhelm-Hrovatin 5.000 lir.

Vsem iskrena hvala.

**Tržaški pokrajinski odbor
Vsedržavnega združenja
partizanov Italije ANPI**

prereja v soboto in nedeljo, 27. in
28. julija, v Nabrežini

**PARTIZANSKI S H O D
BIVŠIH BORCEV NOV**

V soboto se bo spored začel ob 18 uri z nastopom godbe na pihala iz Ricmanj, godbenega ansambla iz Nabrežine, pevskega zbora "Vesna" iz Križa ter pevskega zbora "Fantje izpod Grmade". V nedeljo, z začetkom ob 17. uri, pa bo na sporedu nastop Tržaškega partizanskega pevskega zbora, mešanega zbora "Rdeča zvezda" iz Saleža ter glasbenih ansamblov iz Nabrežine in Saleža.

Mladi kotalkarji openskega športnega društva POLET. Po uspelem nastupu še slika za prijeten spomin...

**VPISOVANJE
ZA ŠOLSKO LETO 1974/1975**

Ravnateljstvo Državnega znanstvenega liceja France Prešeren v Trstu, Ulica Guardiella 13/1, sporoča, da dne 24. julija 1974 ob 12. uri zapade rok za vpis za šolsko leto 1974/1975. Prošnje sprejema tajništvo vsak dan ob 10. do 12. ure.

OBVESTILO

Kot običajno v avgustu naš list ne bo izhajal. Prihodnja redna številka bo izšla prve dni septembra.

Cenjene naročnike, ki niso še poravnali naročnine za tekoče leto, vljudo prosimo, naj to store čimprej. Naročnina znaša 1.500 lir. Že vnaprej se vsem toplo zahvaljujemo.

ČESTITKE

Dne 20 t.m. sta se poročila Stojan Spetič in Bruna Zorzini.

Svojemu vestnemu sodelavcu celotni kolektiv Tržaškega partizanskega pevskega zbora iskreno čestita ter obema želi vso srečo na novi življenjski poti.

Nášemu sodelavcu Stojanu Spetiču in Brunu Zorzini, ki sta v soboto stopila v zakonski stan, iskreno čestitamo. Želimo jima vso srečo na novi življenjski poti.

Uredniški odbor Dela

Gostovanje Borštanov v Taboru

V nedeljo, 7. julija je prosvetno društvo Slovenec iz Boršta, na povabilo Kulturne skupnosti občine Žalec in Prosvetnega društva Ivan Cankar iz Tabora, gostovalo v Taboru, kjer je bila osrednja prireditev v okviru praznika občine Žalec. Ob tej priložnosti je skupščina občine Žalec izročila prosvetnemu društvu iz Boršta posebno priznanje. Kot je znano je društvo iz Boršta že pred več leti navezalo

stike z društvom v Taboru. V Borštu so že pred nekaj leti gostovali pevci iz Tabora, v Taboru pa pevci iz Boršta. Na letošnji osrednji kulturni prireditvi občine Žalec je nastopil tudi zbor Slovenec, ki ga vodi Drago Petaros. Prireditve v Taboru so se udeležili tudi drugi vaščani iz Boršta, med katerimi sta bila tudi dolinski župan Dušan Lovriha in član predsedstva SPZ Mirko Kapelj.

**VABILO RADIA TRST A
PISATELJEM MLADINSKIH
RADIJSKIH IGER**

Radijska postaja TRST A želi vključiti v radijske sporede, ki so namenjeni mladim poslušavcem, nova izvirna dela domačih avtorjev. Zato vabi slovenske avtorje, ki stalno bivajo v Italiji, da napišejo 15-20 minutne radijske igrice, pravljice ali zgodbe. Dela morajo biti napisana v dramski obliki; v njih morata biti navedeni tudi zvočna in gasbena oprema. Predložiti ali poslati jih je treba do 30. oktobra t.l. v treh tipkanih izvodih na naslov: RAI - Radiotelevisione Italiana, Sede di Trieste, Slovenski dramski odsek, TRST, ulica Fabio Severo 7.

Dela, ki bi po oceni programskega vodstva radijske postaje TRST A prišla v poštev za oddajanje, bo postaja odkupila.

Kdor želi, dobi podrobnejše podatke na slovenskem dramskem odseku tržaškega sedeža RAI.

Boj angolskega ljudstva za svobodo in neodvisnost

Spremembe na Portugalskem imajo v velikem obsegu svoj izvor v osvobodilnem boju, ki poteka v Angoli, Mozambiku in Gvineji-Bissao. V Angoli trajajo boji proti portugalski nadoblasti že 14 let. Portugalska, sicer zelo siromašna država, je bila prisiljena, da je skoraj polovico svojega proračuna porabila za vojne potrebe. Kljub zunanji pomoči takega napa, ob stalnih vojaških porazih, ni mogla vzdržati.

Seveda so dogodki na Portugalskem tudi posledica dolgotrajnega boja demokratičnih sil te države proti fašizmu, zlasti komunistične partije in socialistične stranke. Te sile morajo biti še naprej budne, saj fašizem na Portugalskem, četudi ni več na oblasti, še živi.

Sedanji položaj na Portugalskem ima velik pomen na narodno osvobodilni boj v kolonijah. Po obljubah predstavnikov nove oblasti bi v kratkem lahko prišlo do političnih sporazumov. Pogovori med Gvinejo-Bissao in Portugalsko že potekajo. Tudi narodno osvobodilno gibanje Angole je preko svojega predsednika Agostina Netta izrazilo pripravljenost, da se pogovarja s Portugalsko. Do tega lahko pride s pogojem da nova portugalska vlada prizna angolskemu ljudstvu pravico do samoodločbe in neodvisnosti.

Položaj v Angoli ni tako preprost kot v Gvineji. Posebnosti otežujejo sedanji položaj. Za razliko od Gvineje, ki je majhna dežela, brez imperialističnih oporišč in brez številnih kolonistov, je Angola zelo bogata in zato pritiskajo nanjo številni imperialistični interesi. Poleg tega Angola meji na Južno Afriko. Vse to povzroča težaven položaj.

Zaenkrat kaže, da Portugalska namerala vztrajati pri izvedbi referendumu. To je maneuver, preračunan na prikrivanje neke nove vrste gospodstva. Angolsko ljudstvo, ki se že 14 let bojuje za neodvisnost, naj bi torej sedaj "vprašali" če hoče neodvisnost? Voditelji angolskega osvobodilnega gibanja poudarjajo, da je to brezpredmetno, kajti angolsko ljudstvo po tolikih letih boja in žrtev ne more sprejeti nikakršnega referendumu.

V zvezi z razpletom dogodkov na Portugalskem in v kolonijah je član vodstva narodno osvobodilnega gibanja Angole Alberto Ludy, v intervjuju, ki ga je objavilo glasilo ZKJ - Komunist, med drugim dejal naslednje:

"Ko pričakujemo pogovore, kolikor bo Portugalska sprejela naše pogoje, smo pripravljeni tudi na odpor proti imperialističnim silam, zlasti tistim iz NATO pakta, ki bodo prav gotovo povečale pritisk na angolsko narodno osvobodilno gibanje tudi zato, ker poznajo usmeritev tega gibanja. Vemo da bodo imperialisti-

čne države prisiljene sprejeti neodvisnost Angole, vendar si bodo prizadevale najti novo formulo za svoje gospodstvo v Angoli in to pod krinko neke 'neodvisne' državne skupnosti.

Zavedamo se, da so kolonisti, ki živijo v Angoli, zaskrbljeni in da se politično organizirajo. Domnevamo, da bi želeli, da pride do nove Rodezije, kar bi pomenilo neodvisnost samo za belokožno manjšino. Nastajajo različne politične skupine, prihaja do sprememb v velikih družbah, ki izkoriščajo velikarska bogastva Angole, poskušajo korumpirati tudi voditelje osvobodilnega gibanja z namenom, da bi to gibanje razbili. Najhujši pa so pritiski, ki prihajajo iz sosednih držav in katerih namen je, da povrže težave v angolskem osvobodilnem gibanju ter olajšajo pot raznim manjšim skupinam, ki bi bile pripravljene varovati interese imperalizma.

V najbližjem sosedstvu Angole so države, za katere je močan ameriški interes, ta pa bi mogel biti ogrožen, če bi Angola postala neodvisna država z napredno partijo na oblasti. Zato mnogi neradi obravnavajo možnost, da bi ta partija, ki vodi osvobodilno gibanje, prišla na oblast.

Od naprednih sil v svetu pričakujemo moralno, politično in diplomatsko podporo. Portugalsko kolonialistično politiko so tudi do sedaj obsojale organizacije kot so Združeni narodi, Afriška enotnost, zlasti pa neuvrščene države, med katerimi je imela pomembno vlogo Jugoslavija s svojim predsednikom Titom. Upamo, da taka podpora tudi v prihodnje ne bo izostala, zlasti ne sedaj, ko smo, tako se zdi, blizu cilja."

Potres na vrhu DC

Prvi sunki potresa, ki je močno stresel krščansko demokracijo, so se pojavili takoj po razglasu izida referendumu. Tedaj so nekateri demokristjanski prvaki naperili puščice proti tajniku stranke Fanfaniju. Toda Fanfani se ni mnogo zmenil zanje. Menil je, da se bodo kritike zaradi neuspeha hitro poglele. Ob neki priliki je med drugim rekel, da je poraz na referendumu "acqua passata" in je torej menil, da bo vse potekalo tako kot prej. Uštel se je, kajti že na seji vodstva stranke, 22. maja, je poslanec Moro grajal pobudnike bitke za referendum zaradi "nepredvidnosti". Fanfani tedaj ni reagiral.

12. junija se je oglasil Giovanni Galloni, ki spada med najvidnejše predstavnike leve struje v krščansko demokratski stranki. Ko je Fanfani naprtil vso odgovornost za vladno krizo socialistom, je

Galloni dejal, da je vzroke krize iskati pri tajniku stranke, ker se je postavil na stran guvernerja Italijanske banke in zagovarjal tako gospodarsko politiko, kakršne socialisti ne morejo odobravati.

Sledil je spopad z glavnim voditeljem leve strankine struje. Donat Cattin je grajal zadržanje Fanfanija. Kritiziral ga je, ker ni preprečil vladne krize. Sledilo je glasovanje o zaupnici Fanfaniju. Donat Cattin in Guido Bodrato sta glasovala proti. Zaradi tega se je Fanfani namršil. Očitno se je bal, da bi se utegnili postaviti proti njemu še drugi prvaki. Oba "upornika" je izgnal iz vodstva stranke. Fanfani je menil, da bo s tem ukrepom preprečil širjenje razprtij v stranki, a še enkrat se je izkazalo, da se je zmotil, kajti 25. junija sta še dva vplivna prvaka: Giovanni Marcora in tržaški poslanec Corrado Belci izstopena iz vodstva stranke.

Spori se nadaljujejo in napetost narašča. Donat Cattin prehaja v ofenzivo. Na njegovi strani je čedalje več takih, ki zavračajo "kasarniški režim" v demokristjanskem vodstvu. Značilne so izjave nekaterih. Angelo Sanza, poslanec, ki je bil pred kratkim na obisku na Portugalskem, je dejal, da so kapetani portugalske vojske mnogo bolj demokratični kot "generali", ki vodijo italijansko krščansko demokracijo. Fanfani in več sedanjih ministrov bi treba upokojiti, tako ponavljajo drugi.

Spremembe v španskem generalštabu

V generalštabu španske vojske je prišlo do spremembe. General Manuel Dies Alegria je bil odstranjen z vodilnega položaja. Zamenjava je zelo podobna tisti, ki se je svojčas zgodila na Portugalskem, ko so z vodilnega položaja odstranili generala Spinolo, sedanjega državnega poglavarja.

Opazovalci španskih razmer pravijo, da je general M.D. Alegria zasledoval liberalnejšo usmeritev in da so nasprotniki take usmeritve izkoristili priložnost, ko je bil general v tujini. Vsekakor je zamenjavo na vrhu španske vojske pripisati boju raznih režimskih frakcij, ki se pripravljajo na prevzem oblasti ko bo Franco dokončno zapustil politično prizorišče.

D E L O - glasilo KPI
za slovensko narodno manjšino
Direktor **Marija Bernetič**
Odgovorni urednik
Anton Mirko Kapelj
Uredništvo in uprava:
Trst - Ulica Capitolina, 3
telef. 764-872, 744-047,
Dopisništvo v Gorici: Ulica Locchi, 2
telef. 24-36
Letna naročnina 1.500 lir.
Poštni tekoči račun 11/7000
Tisk: Tipo/offset Riva
lastnika: C. Facchettin in P. Zucca
Trst, Ul. Torrecbianca 12